

*Др Драгиша С. Дракић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Drakis@pf.uns.ac.rs*

*Иван Д. Милић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
I.Milic@pf.uns.ac.rs*

УТВРЂИВАЊЕ ИСТИНЕ У ДИСЦИПЛИНСКОМ ПОСТУПКУ КОЈИ СЕ ВОДИ ПРОТИВ ОСУЂЕНОГ ЗА ВРЕМЕ ИЗДРЖАВАЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА¹

Сажетак: *права и обавезе осуђених лица за време издржавања казне затвора у „казненом заводу” уређена су сирогим правилима. Свако нејосиујање у складу за законом или подзаконским акцима повлачи дисциплинску одговорност осуђеника, што у крајњој линији значи и изрицање дисциплинских мера.*

Да би се осуђенику изрекла дисциплинска мера потребно је да се утврди да је он заиста и учинилац пресуде, дакле, потребно је да се утврди истина да је осуђеник прекршио правила понашања у току издржавања затворске казне. Утврђивање истину у дисциплинском поступку у затворским условима, на основу важећих прописа јесте јако тежак задатак дисциплинске комисије, управника завода или судије за извршење.

Аутори у раду указују на тежак утврђивање истине у дисциплинском поступку који се води против осуђеног лица у „казненом заводу” због постојања „сумње” да је учинио тежи или лакши дисциплински пресуду.

Кључне речи: *истина, пресуда, поступак, судија, комисија, управник.*

УВОД

Кажњавање осуђеника по слободном нахођењу „затворских власти”, без унапред прописаних строгих материјалних и процесних правила, давна

¹ Рад је написан у оквиру Пројекта „Правна традиција и нови правни изазови” чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

је прошлост. Живот у казненој установи уређује се строгим правилима, и то како законима тако и подзаконским актима. Тим општи актима уређују се права осуђених лица, али исто тако и њихове обавезе, као и одговорност. Уколико постоји сумња да је осуђеник за време издржавања затворске казне учинио дисциплински преступ против њега се покреће дисциплински поступак, којем претходи подношење дисциплинске пријаве. Затим се води првостепени дисциплински поступак, а постоји и могућност да се води и поступак по жалби. О томе да ли је осуђеник учинио дисциплински преступ не може да одлучује било ко од запослених у заводу, већ одлуку о томе може да донесе само оно лице или комисија, у чијој је надлежности да о томе и одлучује.

Утврдити истину² у дисциплинском поступку који се води против осуђеног лица, једнако је важно као и утврђивање истине у било којем другом судском поступку. Међутим, прописи који садрже материјалне, процесне и извршне одредбе које се тичу дисциплинског кажњавања осуђених лица су доста непезизни, недоречени, а можемо слободно рећи и контрадикторни, што ћемо и видети у даљем раду. На основу таквих прописа утврђивање истине је стављено у други план. С обзиром да се у српским казним заводима, условном можемо рећи, налазе две категорије осуђених лица, „*обични*” и „*осуђеници за најтежа кривична дела*”, предмет наше пажње је дисциплински поступак према обичним осуђеницима, али смо у једном делу рада указали и на специфичности дисциплинског кажњавања *осуђеника за најтежа кривична дела*.

1. ПРОПИСИ КОЈИМА СЕ УРЕЂУЈЕ ДИСЦИПЛИНСКО КАЖЊАВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА

Основни закон којим се уређује извршење кривичних санкција Закон о извршењу кривичних санкција³ садржи поједине материјалноправне и процесноправне одредбе којима се уређује дисциплинско кажњавања, као и сам дисциплински поступак.

Осим ЗИКС-а, пропис који је „намењен” да у потпуности уреди дисциплински поступак, јесте и један подзаконски акт. Реч је о Правилнику о

² О утврђивању истине вид. Драгиша Дракић, Начелна разматрања о истини – уопште и у кривичном праву, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2016, 107-127.

³ Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014. (у даљем тексту: Закон о извршењу кривичних санкција или ЗИКС). О појединим новинама овог Закона вид. Иван Милић, О неким новинама у области извршења казне затвора, *Зборник радова – Правни систем и заштити од дискриминације*, друга свеска, Косовска Митровица, 2015, 239-251.

дисциплинском поступку према осуђеним лицима,⁴ који је донет 2014. године.⁵ Ступањем на снагу овог Правилника, престао је да важи Правилник о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима⁶, који је раније уређивао дисциплински поступак.

С друге стране, када је реч о осуђеним лицима за „*најтежа кривична дела*”, која казну затвора издржавају у Посебном одељењу за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казнено-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем, поједине одредбе о њиховом дисциплинском кажњавању садржи и Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала.⁷

2. ДИСЦИПЛИНСКИ ПРЕСТУПИ

Да би осуђеном лицу за време издржавања казне затвора била изречена дисциплинска мера, потребно је да учини дисциплински преступ и да се у самом дисциплинском поступку утврди његова одговорност. Дисциплински преступ, дакле, мора бити прописан пре него што је учињен. Нико се не може казнити због предузимања или непредузимања неке радње, ако она није прописана као дисциплински преступ. Дисциплинске преступе прописује Закон о извршењу кривичних санкција, који их дели на теже и лакше.⁸

Тежи дисциплински преступи су:⁹ 1) бекство или покушај бекства из завода; 2) подстрекавање на побуну или бекство; 3) припремање побуне или бекства; 4) неовлашћено напуштање завода; 5) насиље према другом лицу, физичко или психичко злостављање другог лица; 6) прављење, поседовање или коришћење опасне ствари или средства за комуникацију на даљину;

⁴ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 79/2014. (у даљем тексту: Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима или Правилник о дисциплинском поступку).

⁵ Правилник је донео Министар правде, на основу члана 176. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција.

⁶ Правилник о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 59/2006. (у даљем тексту: Правилник о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима или Правилник о дисциплинском поступку-2006.)

⁷ Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010 и 43/2013.

⁸ Поштовање реда и дисциплине наметнуто режимом живота у казнено-поправном заводу јесте нужна претпоставка за остваривање свих законом гарантованих права осуђених лица и предуслов за успешно и неометано одвијање програма ресоцијализације. Снежана Соковић, *Извршење кривичних санкције*, Београд, Крагујевац, 2008, 87.

⁹ Чл. 157 Закона о извршењу кривичних санкција.

7) израда или уношење у завод средства подобног за напад, бекство или извршење кривичног дела; 8) спречавање приступа у било који део завода службеном лицу или лицу које се овлашћено налази у заводу; 9) угрожавање, оштећење или уништење имовине већег обима; 10) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица услед чега је наступила или могла наступити тежа штетна последица; 11) угрожавање туђег здравља извршено намерно или грубом непажњом; 12) производња, поседовање или коришћење опојних дрога или психоактивних супстанци; 13) грубо занемаривање личне хигијене осим ако грубо занемаривање личне хигијене није настало услед телесног или менталног обољења; 14) бављење играма на срећу; 15) отпор здравственом прегледу или мерама за спречавање опасности од заразе; 16) подстреквање лица лишеног слободе на тежи дисциплински преступ; 17) занемаривање радне обавезе које је изазвало или је могло изазвати тежу штетну последицу; 18) обучавање о начину извршења кривичног дела на основу личног или туђег искуства; 19) тежа злоупотреба добијених проширених права и погодности; 20) недолично, насилничко или увредљиво понашање према запосленом; 21) противправно присвајање туђих покретних ствари; 22) понављање најмање три лакша дисциплинска престапа у периоду од три месеца; 23) одбијање осуђеног да се подвргне тестирању у случају основане сумње на узимање опојних дрога или психоактивних супстанци.

Лакши дисциплински престапи су:¹⁰ 1) угрожавање и ометање другог осуђеног у обављању радних и слободних активности; 2) удаљавање из круга завода или радилишта и радионице завода без одобрења; 3) изношење алата и других материјалних средстава са радног места; 4) међусобна купопродаја одеће, обуће, лекова и других ствари; 5) коцкање; 6) припремање оброка, питака или хране ван простора предвиђеног у ту сврху; 7) тетовирање и телесни пирсинг себе или другог у заводу; 8) угрожавање и оштећење имовине; 9) нарушавање изгледа завода; 10) неовлашћено коришћење и улажење у службене просторије; 11) лакша злоупотреба добијених посебних права; 12) поседовање ствари које осуђени не сме имати код себе; 13) недисциплиновано, непристојно и агресивно понашање које ремети живот и рад у заводу; 14) недозвољена израда предмета; 15) пушење ван простора одређеног у ту сврху; 16) занемаривање радне обавезе; 17) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица; 18) неовлашћено коришћење ствари; 19) омогућавање приступа неовлашћеном лицу у простор завода; 20) увредљиво понашање према другом лицу по било ком личном својству; 21) давање нетачних података о чињеницама битним за остваривање права.

Иако се Законом о извршењу кривичних санкција исцрпно наводе дисциплински престапи, ми сматрамо да је на овом месту нужно указати и на

¹⁰ Чл. 158 Закона о извршењу кривичних санкција.

решење Кривичног законика¹¹ које се односи на дисциплинско кажњавање осуђеног лица. Наиме, КЗ прописује да осуђени који за време издржавања казне затвора или малолетничког затвора учини кривично дело за које закон прописује новчану казну или казну затвора до једне године, казниће се дисциплински.¹² Према оваквом решењу, дакле, уколико осуђени учини кривично дело, он за кривично дело неће одговорати под следећим условима:

1. уколико учини кривично дело за време издржавања казне затвора;
2. ако је за то кривично дело прописана казна затвора до једне године или новчана казна.

Видимо да КЗ на овом месту не прецизира да ли се осуђени, у овом случају, кажњава као да је учинио лакши или тежи дисциплински преступ. С обзиром да је реч о учињеном кривичном делу, ми сматрамо да осуђени треба да се казни као да је учинио *тежи* дисциплински преступ. С обзиром да је реч о осуђенику који је учинио кривично дело било би крајње неозбиљно да дисциплински поступак због учињеног кривичног дела може да води неко ко није дипломирани правник,¹³ већ сматрамо да је неопходно да поступак води комисија, у којој ће један члан бити дипломирани правник.

3. ДИСЦИПЛИНСКЕ МЕРЕ

За учињени дисциплински преступ, осуђеном лицу се изричу дисциплинске мере, и то само оне мере које су законом прописане. ЗИКС прописује (чл. 159) да се за учињене дисциплинске преступе изричу следеће дисциплинске мере:

- 1) укор;
- 2) ограничење или забрана примања пакета до три месеца;
- 3) одузимање додељених проширених права и погодности из члана 129. ст. 1. и 2. овог закона до три месеца;
- 4) ограничење или забрана располагања новцем у заводу до три месеца;
- 5) упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћи.

Видимо да се прописује приличан број дисциплинских мера,¹⁴ с тим што се за теже дисциплинске преступе може изрећи било која мера, а када је реч

¹¹ Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014. (У даљем тексту: Кривични законик или КЗ).

¹² Чл. 62 ст. 3 Кривичног законика.

¹³ О томе види део који се односи на првостепени дисциплински поступак.

¹⁴ У Руској Федерацији прописана је и новчана казна. вид. Статја 115. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации, (в ред. Федеральных законов от 08.01.1998 N 11-ФЗ, от 21.07.1998 N 117-ФЗ, от 24.07.1998 N 125-ФЗ, от 16.03.1999 N 49-ФЗ, от 09.03.2001 N 25-ФЗ, от 20.03.2001 N 26-ФЗ, от 19.06.2001 N 85-ФЗ, от 11.06.2003 N 75-ФЗ, от 08.12.2003 N 161-ФЗ, от 29.06.2004 N 58-ФЗ, от 22.08.2004 N 122-ФЗ, от 04.11.2004 N 129-ФЗ, от 01.02.2005

о осуђеним лицима која су учинила лакши дисциплински преступ њима се не може изрећи ограничење или забрана располагања новцем у заводу до три месеца нити упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћи.¹⁵

4. ПОКРЕТАЊЕ ДИСЦИПЛИНСКОГ ПОСТУПКА

Да би се покренуо дисциплински поступак, а касније и водио, потребно је да се дисциплински преступ *оцкрпије*. У пракси ће најчешће запослена лица бити та која ће откривати и пријављивати учиниоце дисциплинског преступа, мада није искључена могућност да и сама осуђена лица пријављују друге осуђенике, посебно када су они оштећени, или да се осуђени сам пријави. Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, прописује када се дисциплинска пријава мора, а кад може поднети против осуђеног лица.

Сваки запослени у заводу је *обавезан* да одмах по сазнању пријави дисциплински преступ који је учинило осуђено лице. Осуђени који је оштећен дисциплинским преступом *може* поднети пријаву писмено и усмено у записник подносиоцу предлога за покретање дисциплинског поступка.¹⁶ Видимо да је запосленим лицима наметнута обавеза да пријављују да је учињен дисциплински преступ, док на страни осуђених лица, под условом да су оштећена дисциплинским преступом, постоји слобода избора да ли ће или неће поднети пријаву. Сматрамо да би било прихватљивије решење да је прописано да свако осуђено лице може да поднесе пријаву, а не само онај осуђеник који је оштећен преступом.

5. ВОЂЕЊЕ ДИСЦИПЛИНСКОГ ПОСТУПКА ПРОТИВ ОСУЂЕНОГ ЛИЦА

Дисциплински поступак који се води против осуђеног лица је двостепен. Првостепени дисциплински поступак води се у самом заводу у којем

Н 1-Ф3, от 01.04.2005 N 28-Ф3, от 01.04.2005 N 29-Ф3, от 09.05.2005 N 46-Ф3, от 09.05.2005 N 47-Ф3, от 05.01.2006 N 8-Ф3, от 09.01.2006 N 12-Ф3).

¹⁵ Чл. 159 ст. 5 ЗИКС. У нашој некадашњој држави постојала је и дисциплинска мера која се огледала у ограничењу дописивања осуђеника са члановима уже породице. Један од Закључака Саветовања, које је односио на преваспитавање осуђеника, јесте да се ова дисциплинска мера укине. Вид. *Drugo savetovanje o prevaspitavanju osuđenih lica u kazneno-popravnim domovima Jugoslavije*. Održano od 16. do 19. juna 1966. u KP domu Sremska Mitrovica, 423. Више о кажњавању осуђених лица и дисциплинским мерама вид. Иван Милић, Дарко Димовски, Кажњавање осуђених лица – дисциплинске мере, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2016, 447-457.

¹⁶ Чл. 27 ст. 1 и 2 Правилника о дисциплинском поступку према осуђеним лицима.

осуђени издржава казну затвора, а поступак води управник завода или лице које он овласти, односно дисциплинка комисија.¹⁷ Евентуални другостепени поступак, поступак по жалби, води судија за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: судија за извршење). Овакво решење представља новину у нашем кривичном извршном законодавству, јер раније о поступку по жалби није одлучивао судија за извршење, већ директор Управе за извршење кривичних санкција.¹⁸

5.1. Првостепени дисциплински поступак

Као што смо рекли, првостепени дисциплински поступак против осуђеног лица води се у самом заводу у којем осуђени издржава казну затвора, што значи да је тај завод увек стварно, месно и функционално надлежан за вођење првостепеног дисциплинског поступка.¹⁹ Првостепени дисциплински поступак води *управник завода*, с тим да он може да овласти друго лице да уместо њега води поступак, али само ако је реч о лакшем дисциплинским преступу.²⁰ Дакле, законодавац је проценио да када је реч о лакшим дисци-

¹⁷ Детаљније о дисциплинским преступима, мерама и самом поступку вид. Ђорђе Ignjatović, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, Београд, 2014, 177-181.

¹⁸ Вид. чл. 74 Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима. Вид. Владимир В. Вековић, *Систем извршења кривичних санкција*, Београд, 2013, 117. Не можемо да не приметимо да је и овакво решење законодавца било проблематично. Зашто? Опет се поставља питање да ли је један од услова, да би неко био постављен на место директора Управе за извршење кривичних санкција, да је дипломирани правник. Претходни Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011. прописивао је (чл. 26 ст. 4): За директора Управе може бити постављено лице које има високу школску спрему и најмање девет година радног искуства после стеченог високог образовања на студијама другог степена (дипломске академске студије – мастер, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно на основним студијама у трајању од четири године. Видимо да директор Управе није морао да буде дипломорани правника, а могао је да одлучује о жалби. Тачније, он је био и једини у чијој је надлежности било да одлучује у другом степену. Из оваквог решења можемо да закључимо да је постојала могућност да оба дисциплинска поступка воде и да у њима утврђују истину лица који нису дипломирани правници.

¹⁹ О стварној, месној и функционалној надлежности „суда” вид. Снежана Бркић, *Кривично процесно право I*, Нови Сад, 2014, 141-147.

²⁰ *Из судске праксе*: Дисциплински поступак за лакше преступе у казнено-поправном заводу, поред управника завода, може да води и лице које он одреди, с тим да то лице не може бити оно које је поднело предлог за покретање предметног дисциплинског поступка. *Из образложења*: „Према списима предмета и разлозима образложења оспореног решења, тужени орган је правилно одбио жалбу тужиоца поднету против решења првостепеног органа, у поступку спроведеном без повреда правила поступка, а за одлуку је дао довољне и јасне разлоге, које у свему прихвата и овај суд. Наиме, тужени орган је одлучио као у диспозитиву оспореног решења, јер је у спроведеном поступку утврђено да је тужилац дана... године, по повратку са викенда, донео препарате које, како је навео, користи за вежбање,

плинским преступима одлуку може да донесе и особа која се налази на „челу завода”. С друге стране, када је осуђено лице учинило тежи дисциплински преступ поступак мора да води *дисциплинска комисија*. По Закону о извршењу кривичних санкција дисциплинску комисију именује директор Управе, на предлог управника завода.²¹ Правилник о дисциплинском поступку не садржи ниједну одредбу која се тиче именовања Комисије.

Иако се, на први поглед, чини да овакво законско решење нема никаквих мањкавости ми, ипак, сматрамо да је законодавац остао недоречен. Поставља се питање да ли директор Управе именује дисциплинску комисију за сваки дисциплински поступак појединачно, или именује само једну комисију која увек води све дисциплинске поступке у заводу. Дакле, да ли се именује стална или *ad hoc* комисија. Да бисмо дали одговор на ово питање морамо се вратити корак уназад, у време важења претходног Правилника који је уређивао дисциплински поступак. Тим Правилником било је прописано да дисциплинску комисију *од њири члана и њири заменика* именује директор Управе на предлог управника завода, на време *од две године*.²² Видимо да је директор Управе

које је служба за обезбеђење идентификовала као... различитих таблета,...креатина у праху и... прашкасте материје, који се не налазе на листи препарата за које је осуђеним лицима дозвољено да их добијају од куће у пакетима, док се не стабилизује снабдевање кантине у Заводу. Како је тужилац приликом повратка у Завод имао код себе већу количину забрањених средстава, таблета и препарата у праху, то је првостепени орган правилно утврдио да је тужилац одговоран за дисциплински преступ поседовања ствари које осуђено лице не сме имати код себе, квалификован као лакши дисциплински преступ из члана 19. став 1 тачка 12. Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима. Имајући у виду наведено, по оцени Суда, правилно је тужени орган оспореним решењем одбио жалбу тужиоца поднету против решења првостепеног органа од... године, јер је у спроведеном поступку утврђено да је тужилац, по повратку у Завод са викенда, понео већу количину таблета и препарата у праху, које осуђена лица не могу имати у свом поседу. Суд је неоснованим оценио наводе тужбе да тужиоцу није омогућено право на правну помоћ, јер из списка предмета следи да је тужилац од дана пријема позива за расправу па до дана када је одржана, имао времена да обезбеди присуство пуномоћника из реда адвоката, при чему није тражио одлагање расправе како би се пуномоћник, евентуално, појавио на следећој расправи. Како је поступак, на предлог начелника Службе за обезбеђење, водило лице одређено од стране управника за вођење дисциплинског поступка, то су неоснованим оцењени и наводи тужбе који се односе на необичну изреку оспореног решења. Ово са разлога што је одредбом члана 156. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, бр. 85/05...31/11) и одредбом члана 37. став 2. Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима („Службени гласник РС”, бр. 59/06), прописано да дисциплински поступак за лакше преступе води и одлуку доноси управник завода или лице које он одреди, с тим да то лице не може бити подносилац предлога за покретање дисциплинског поступка.” (Пресуда Управног суда, 11У 7713/2012 од 5.7.2012. године). Извор: електронска база података – *Paragraf Lex*.

²¹ Чл. 168 ст. 5 Закона о извршењу кривичних санкција.

²² Чл. 38 ст. 1 Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима.

именовао сталну дисциплинску комисију и одређивао им заменике у случају да неко од сталних чланове не може да буде члан комисије или да мора бити изузет, што је по нашем мишљењу сасвим оправдано. На основу садашњег решења видимо да није јасно да ли се формира стална или *ad hoc* комисија, а проблем је и што се не одређују заменици чланова дисциплинске комисије.

С обзиром да управник или комисија води дисциплински поступак, они ће на крају поступка донети и одлуку да ли је осуђено лице учинило дисциплински преступ и индивидуализирати дисциплинску меру. Они су дужни и да утврде истину у том поступку. Сада се поставља питање да ли и на који начин утврђују истину, и оно што је најбитније да ли су они за то заиста и компетентни. Позитивно законско решење огледа се у томе да председник дисциплинске комисије мора бити *дипломирани њравник*, што је сасвим разумно. Дакле, само неко ко је дипломирани правник може и да одлучује о дисциплинском кажњавању осуђеног. Међутим, када је реч о управнику завода који води поступак, или лицу које он овласти, Законом се ништа не прописује. Тако да се долази до решења да та лица *не морају* бити дипломирани правници. До таквог решења се долази и тумачењем члана 28. става 5. ЗИКС-а, којим се прописује да за управника завода и заменика управника може бити распоређено лице које има седам година радног искуства на пословима извршења кривичних санкција, у правосуђу, адвокатури, војсци или полицији после стеченог високог образовања на студијама другог степена (дипломске академске студије – мастер, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно на основним студијама у трајању од четири године. Видимо да управник завода не мора нужно бити дипломирани правник, тако да постаје упитно како неко може да утврђује истину у дисциплинском поступку и одлучује о дисциплинској одговорности када није правник? Такође, нејасно је и ко све може бити друго лице којег може управник завода да овласти да води дисциплински поступак, и да ли то лице мора бити дипломирани правник?²³ Да закључимо, по нашем мишљењу није прихватљиво да истину у дисциплинском поступку утврђује лице које није дипломирани правник.

5.1.1. О неким њравлима њрвосџейеноџ њосџуџка

Да би се донела правична одлука, која се може донети тек након што се утврди истина, нужно је да се у поступку обезбеде механизми који ће омогућити да се о самом дисциплинском преступу расправи. С тим у вези,

²³ Интересанто је указати на законско решење, када се води дисциплински поступак против запосленог у заводу. Тако се ЗИКС-ом (чл. 267. ст. 2) прописује да дисциплински поступак против запослених унутар завода води управник завода или лице које он овласти. *Лице које овласџи џџравник завода мора да буде џџдџломирани џџравник – масџтер, односно џџдџломирани џџравник*. О дисциплинској одговорности одлучује управник.

Правилник о дисциплинском поступку уређује правила поступка, који су на неки начин пандан појединим одредбама законика којим се уређује кривични поступак. Међутим, одредбе Правилника су доста непрецизне, контрадикторне, а највећи проблем је тај што се поједина питања уопште не уређују. За потребе овог рада, а у циљу указивања да о утврђивању истине приликом доношења овог Правилника није вођено много рачуна, указаћемо само на неке недостатке прописа којима се уређује поступак.

Дисциплински поступак током расправе је *јаван*. Јавност може бити искључена из разлога безбедности, морала, заштите осуђеног или разлога чувања службене тајне.²⁴ Чини се да се Правилником покушало уредити ово питање као што је то учињено Законом о кривичном поступку. Како се у литератури наводи „јавност кривичног поступка подразумева право грађана (не само странака, већ и других за исход поступка незаинтересованих лица) да непосредно присуствују предузетим процесним радњама и да о предузетим радњама буду обавештени путем средстава јавног информисања.”²⁵ Неприхватљиво је да се дозволи сваком грађанину да присуствује дисциплинском поступку (расправи) у казненој установи. Сматрамо да је неопходно да постоји само страначка јавност, а изузетно треба дозволити и службеним лицима и научним радницима, евентуално одређеним осуђеним лицима из завода да присуствују дисциплинском поступку.

Правилник садржи само неколико одредаба о вештачењу, и то: осуђени и његов бранилац имају право да, преко лица које води поступак, постављају питања сведоку и *вештаку*.²⁶ Даје се реч подносиоцу предлога, а ако је наложено *вештачење* чита се или усмено саопштава налаз и мишљење *вештака*. Могуће је суочавање осуђеног и сведока, а могу се изводити и други докази.²⁷ Али се ништа више о томе не говори. Надаље, о самом поступку води се записник, али се прописима ништа ближе не уређује о томе ко га води, шта треба да садржи и остале појединости без којих нема правилног вођења записника. Претходни Правилник је прописивао да на сва питања која нису уређена овим правилником а од значаја су за његову примену, сходно се примењују одредбе Кривичног законика и Законика о кривичном поступку.²⁸

Основно право осуђеника у дисциплинском поступку јесте право на одбрану. Осуђени има право да се брани сам, али може да има и стручну помоћ.

²⁴ Чл. 37 Правилника о дисциплинском поступку.

²⁵ Momčilo Grubač, *Krivično procesno pravo*, Beograd, 2008, 204.

²⁶ Чл. 45 ст. 3 Правилника о дисциплинском поступку.

²⁷ Чл. 45 ст. 4 Правилника о дисциплинском поступку.

²⁸ Чл. 91 Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима. Међутим, и такво решење је било спорно у дело које се тиче сходне примене Законика о кривичном поступку, јер се поставља питање да ли је требао да се примени закон којим се уређује управни поступак.

Стручну правну помоћ осуђеном у дисциплинском поступку може да пружи дипломирани правник. Ако осуђени у дисциплинском поступку нема свог пуномоћника, завод му *доставља списак дипломираних правника* из завода. Уз позив за расправу осуђеном се доставља предлог за покретање дисциплинског поступка, уз обавештење о праву на стручну правну помоћ.²⁹ Дакле, осуђени који не ангажује пуномоћника, добиће уз позив списак дипломираних правника из завода. Очигледно је да достављање овог *списка* има за циљ да осуђени изабере ко ће му од „понуђених” дипломираних правника пружати стручну помоћ. Мада је доста упитно у којој мери ће дипломирани правник да пружи стручну помоћ осуђеном, дакле, да чини све у поступку у корист осуђеног лица, с обзиром на то да је у том заводу запослен, те ће неминовно доћи у колизију са интересима подносиоца захтева за покретање поступка.

5.1.2. Жалба на првостепену одлуку

Као што смо рекли дисциплински поступак против осуђеног лица је двостепен. Против решења *осуђени* може изјавити жалбу судији за извршење, надлежном према седишту завода у року од три дана од дана пријема решења. Одлуку о жалби судија за извршење доноси у року од три дана од дана пријема жалбе. Жалба не одлаже извршење решења.³⁰ Дакле, на првостепено решење може да се уложи жалба, али то право има само осуђени, а не и подносилац предлога за покретање дисциплинског поступка. Осуђени ће, по логици ствари, изјавити жалбу само онда када му је и изречена нека дисциплинска мера, дакле када је кажњен. Није нам сасвим јасно зашто право жалбе има само осуђени? Као да се законодавац руководио идејом да подносилац захтева неће имати разлога да се жали, јер ће одлука увек бити таква да се осуђеном изриче дисциплинска мера. Поднета жалба не одлаже извршење одлуке и мора се поднети у року од три дана од дана пријема решења, што је веома кратак временски период.

5.2. Другостепени поступак – поступак пред судијом за извршење

Другостепени дисциплински поступак се води само уколико је у првостепеном поступку осуђени кажњен, и под условом да је уложио жалбу. Што се тиче самог поступка ЗИКС на овом месту, као ни Правилник не садрже одредбе којима се уређује сам поступак пред судијом за извршење. Међутим, ЗИКС у делу који се односи на „судију за извршење” садржи и одредбе о

²⁹ Чл. 39 ст. 1, 2, 3 Правилника о дисциплинском поступку.

³⁰ Чл. 174 Закона о извршењу кривичних санкција.

поступку по жалби осуђеног лица. Тако се у члану 40 који носи назив „*ио-ситуац* *ио жалби ирошив одлуке уиравника завода и директора Управе*” прописује да осуђеник може да поднесе жалбу судији за извршење против одлуке управника завода или директора Управе у року од три дана од дана достављања одлуке, у случајевима предвиђеним овим законом. Жалба мора да садржи податак о одлуци против које се подноси, разлог због кога се жалба изјављује и потпис лица које изјављује жалбу. Благовремено изјављена жалба против одлуке из става 1. овог члана не задржава извршење одлуке. Осуђени жалбу подноси *иреко* завода првостепеном органу, који је дужан да жалбу са списима предмета одмах достави судији за извршење. Подносилац жалбе може у жалби да предложи утврђивање нових чињеница и прибављање нових доказа, ако нису били познати у време доношења побијане одлуке. Још само да напоменемо да је судија за извршење дужан да одлуку поводом поднете жалбе донесе у року од три дана.³¹

Мишљења смо да ће овако неуређено регулисање поступка стварати велике проблеме у пракси. Ми сматрамо да је било нужно уредити прецизности поступак по жалби, како би могла да се утврди истина тј. да се утврди да ли је осуђени учинио дисциплински преступ или није. Оваквим решењем остају многа питања спорна, с обзиром да се не регулише сам поступак пред судијом за извршење. Међутим, Закон о извршењу кривичних санкција се позива на сходну примену Законика о кривичном поступку, тако што прописује да на поступак пред судијом за извршење сходно се примењују одредбе Законика о кривичном поступку ако овим или другим законом није другачије одређено.³² Иако се, можда, на први поглед чини да се овом одредбом решавају све недоумице, јер на све што није регулисао ЗИКС-ом примењују се одредбе ЗКП-а, ми сматрамо да је ипак матичним законом, а то је Закон о извршењу санкција, било нужно у потпуности уредити поступак пред судијом за извршење. Законодавцу је ово био најлакши начин за решење проблема, али сматрамо да је то истовремено и најлошији начин. Иако је поступак за дисциплински преступ пред судијом за извршење новина у кривичном извршном праву Србије³³, сматрамо да је законодавац морао више пажње да посвети овом питању.

³¹ Чл. 147 ст. 3 Закона о извршењу кривичних санкција.

³² Чл. 36 ст. 3 Закона о извршењу кривичних санкција. ЗИКС је јасан, дакле, само на поступак пред судијом за извршење се примењује одредбе Законика о кривичном поступку, што би *argumentum a contrario* водило ка закључку да се одредбе ЗКП не примењују на првостепени дисциплински поступак.

³³ Више о судији за извршење вид. Владимир В. Вековић, Судија за извршење кривичних санкција – нови институт у извршном кривичном законодавству Републике Србије, Зборник радова, *Правни систем и заштитна од дискриминације*, друга свеска, Косовска Митровица, 2015, 59-66.

Није могуће применити одредбе једног закона на други поступак који није компатибилан са поступком који се уређује основним законом. Другим речима, сматрамо да кривични поступак није пандан дисциплинском поступку који се води против осуђеника, па је скоро немогуће применити поједине одредбе којима се уређује кривични поступак на дисциплински поступак против осуђеног лица. Сада се поставља и главно питање, које конкретно одредбе Законика о кривичном поступку треба да применимо у овом случају. Можда би се на први мах могло рећи да су то одредбе које се тичу поступка по жалби, што је на први поглед и логично. Али се, са друге стране, поставља питање којег поступка по жалби – да ли треба применити одредбе Законика о кривичном поступку које се односе на поступак по жалби у скраћеном поступку, или одредбе које се односе на „редован поступак”. Најлакше је законодавцу да се позове на сходну примену другог закона или његових појединих одредаба, али је то, с друге стране, оправдано само ако је реч о компатибилним поступцима. У супротном, ако није реч о компатибилним поступцима, онда је законодавац само отежао ствар свим учесницима у поступку.

Рок за изјављивање жалбе, као и рок у којем судија за извршење треба да донесе одлуку је веома кратак. Као што смо видели, осуђени може да изјави жалбу у року од три дана, а судија за извршење, такође, мора у року од три дана да донесе одлуку. Спорно је и да ли осуђени има право да присуствује доношењу одлуке. Намерно смо рекли доношењу одлуке, јер се из одредаба ЗИКС-а не може закључити да ли судија за извршење одлуку доноси на претресу или не.³⁴ Сада се поставља питање да ли судија у року од три дана може да утврди истину, посебно ако је неки од тих дана нерадни дан. Надаље, уколико судија одлучи да се „саслуша” и осуђено лице, сведоке, како ће то учинити у том кратком року?

³⁴ Интересанто је да ЗИКС уређује питање „*рочишћа пред судијом за извршење*” у чл. 48 на следећи начин. Судија за извршење може одржати рочиште на коме ће се учесници у поступку усмено изјаснити о чињеницама и доказима важним за доношење судске одлуке. Судија за извршење ће одржати рочиште ако из навода *притворске*, односно *захтева за судску заштити* и других доказа процени да је право на живот, телесни интегритет или здравље притвореника или осуђеника угрожено. Ако притворено или осуђено лице има пуномоћника, на рочиште се позива и пуномоћник. Ако се уредно позвани пуномоћник не одазове позиву суда, рочиште ће се одржати у његовом одсуству. *Рочишће се може одржати у суду или у притворима завода*. Судија за извршење током поступка може саслушати у својству сведока лица запослена у заводу, друге осуђене, прибавити или извршити увид у документацију завода и других државних органа, посетити просторије завода и утврђивати чињенице на други начин. Међутим, ова правила не важе и када судија за извршење одлучује у поступку по жалби.

6. ДИСЦИПЛИНСКО КАЖЊАВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЗА НАЈТЕЖА КРИВИЧНА ДЕЛА

У Републици Србији постоји једна категорија осуђених лица на која се примењују и посебна „*затворска љравила*”. Реч је о осуђеним лицима за најтежа кривична дела. Српски законодавац донео је Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала³⁵ којим се уређује поступак извршења казне затвора за кривична дела која се, у смислу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, сматрају кривичним делима организованог криминала, организација и надлежност државних органа у поступку извршења казне, положај осуђених и надзор над извршењем казне затвора.³⁶ Овим Законом се прописује под којим условима осуђено лице, за такстативно наведена кривична дела, може да казну затвора издржава у Посебном одељењу за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казнено-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем. Уколико осуђено лице издржава затворску казну у Посебном одељењу онда се његов боравак за време издржавања казне уређује овим Законом, као и другим подзаконским актима који су донети на основу њега, који се примењују само у овом Одељењу. С тим да ако нешто није уређено овим Законом или подзаконским актима који су на основу њега донети супсидијарно се примењује ЗИКС.

За наш предмет интересовања значајне су нам одредбе о дисциплинском кажњавању која се примењују само на осуђена лица у Посебном одељењу. ЗКЗ не садржи одредбе о дисциплинским преступима, нити о самом дисциплинском поступку. С друге стране, Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала³⁷ садржи неколико чланова о дисциплинским преступима. Њиме се прописују само дисциплински преступи и дисциплинске мере. Према овом Правилнику (чл. 59)³⁸: Дисциплински преступи су теже и лакше повреде реда и безбедности, као и повреде других правила понашања осуђеног утврђених законом и овим правилником. *Тежи дисциплински преступи су*: 1) бекство или покушај бекства из Посебног одељења; 2) подстрекавање на побуну или бекство; 3) припремање побуне или бекства; 4) неовлашћено напуштање Посебног одељења; 5) насиље према другом лицу; 6) прављење, поседовање или коришћење опасне ствари или средства за комуникацију на даљину; 7) израда

³⁵ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. Љласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010. (у даљем тексту: ЗКЗ).

³⁶ Вид. чл. 1 ЗКЗ.

³⁷ Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала.

³⁸ Интересанто је да се у овом случају дисциплински преступи прописују Правилником, а не законом.

или уношење у Посебно одељење средства подобног за напад, бекство или вршење кривичног дела; 8) спречавање приступа у било који део Посебног одељења службеном лицу или лицу које се овлашћено налази у Посебном одељењу, односно улази у њега; 9) угрожавање, оштећење или уништење имовине већег обима; 10) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица услед чега је наступила или могла наступити тежа штетна последица; 11) намерно или грубом непажњом угрожавање туђег здравља; 12) производња, поседовање или коришћење опојних дрога или психоактивних супстанци; 13) грубо занемаривање личне хигијене; 14) бављење играма на срећу; 15) намерно угрожавање свог здравља ради онеспособљавања за извршење обавезе; 16) отпор здравственом прегледу или мерама за спречавање опасности од заразе; 17) подстрекавање другог осуђеног на тежи дисциплински преступ; 18) занемаривање радне обавезе које је изазвало или је могло изазвати тежу штетну последицу; 19) обучавање себе или другог о начину извршења кривичног дела на основу личног или туђег искуства; 20) тежа злоупотреба добијених посебних права из члана 42. став 1. Закона; 21) понављање лакших дисциплинских престапа. *Лакши дисциплински престапи су:* 1) угрожавање и ометање другог осуђеног током боравка у Посебном одељењу; 2) тетовирање и телесни пирсинг себе или другог; 3) угрожавање и оштећење имовине; 4) нарушавање изгледа Посебног одељења; 5) неовлашћено коришћење и улажење у службене просторије; 6) лакша злоупотреба добијених посебних права; 7) поседовање ствари које осуђено лице не сме имати код себе (члан 5. став 2. овог правилника); 8) непристојно и агресивно понашање; 9) недозвољена израда предмета; 10) пушење ван простора одређеног у ту сврху; 11) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица; 12) неовлашћено коришћење ствари; 13) увредљиво понашање према другом лицу по било ком личном својству; 14) давање нетачних података о чињеницама битним за остваривање права.

Што се тиче *дисциплинских мера*, Правилником се прописују следеће мере (чл. 60): 1) укор; 2) ограничење или забрана примања пакета до три месеца; 3) одузимање додељених посебних права; 4) ограничење или забрана располагања новцем у Посебном одељењу до три месеца; 5) упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћи. Видимо да се прописују исте дисциплинске мере, као и ЗИКС-ом, али нам није баш најјаснија четврта мера, упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћу – тзв. „самица”. Циљ те дисциплинске мере постиже се када се казна затвора издржава скупно, али не и појединачно. Према ЗКЗ осуђено лице у Посебном одељењу казну затвора, по правилу издржава *појединачно*³⁹, па се онда губи смисао усамљења, кад осуђеник, већ издржава казну сам. Свакако, ми не оспоравамо друге реперкусије самце, као што је мања квадратура просторије, укидање других права осуђеном за време док је у самици.

³⁹ Чл. 29 ЗКЗ.

Проблеми ће се појављивати се у пракси, из разлога што се ништа више не прописује у овој области. С тим у вези, на сам дисциплински поступак примениће се сходно одредбе ЗИКС-а и Правилник о дисциплинском поступку, али је проблематично примењивати друге прописе који нису компатибилни са прописом који се позива на сходну примену. Оваква недореченост законодавца јесте велика препрека ка утврђивању истине у дисциплинском поступку, која ће се најнеповољније одразити на осуђена лица против којих се води дисциплински поступак.

ЗАКЉУЧАК

Као што смо у раду видели, свако недисциплиновано понашање од стране осуђених лица има за последицу покретање и вођење дисциплинског поступка, и на крају доношење одлуке о томе да ли је или није учињен дисциплински преступ, те ако јесте потребно је и да се дисциплинска мера изрекне и индивидуализује.

Наши прописи којима се уређује извршење казне затвора, било да је реч о „обичним” или „осуђеницима за најтежа кривична дела”, нису у потпуности уредили сам поступак дисциплинског кажњавања, што ће се свакако лоше одразити на утврђивање истине. Утврдити истину у дисциплинском поступку, на основу прописа који су били предмет анализе овог рада, јесте изузетно тешко. Из досадашњег рада може се закључити то да је законодавац више водио рачуна о материјалним, него о процесним питањима, јер веома исцрпо прописује шта све може бити тежи или лакши дисциплински преступ, а поступак веома површно уређује.

Уколико се у току спроведеног дисциплинског поступка утврди „истина” да је осуђени учинио дисциплински преступ, његов „живот” у заводу (у смислу права и обавеза) се погоршава. Осим изрицања дисциплинских мера, осуђеник може бити разврстан у друго одељење. Дисциплинско кажњавање може бити и суштински разлог за његов премештај у други завод, а свакако ће се та чињеница узети у обзир и приликом одлучивања о условном отпусту.

Не можемо а да се не запитамо зашто је ова област уређена на један веома „површан начин”, у поређењу са прописима који обезбеђују утврђивање истине у неком другом казненом поступку. Доносиоци прописа имали су маћехински однос у регулисању дисциплинског кажњавања осуђеника. Могући разлог таквог односа може представљати природа области која се уређује. Можда се пошло од става да је, ипак, реч о осуђеним лицима те да уређивање ове области стога нема већи значај.

У којој је мери овакав законодавчев приступ штетан не би требало посебно наглашавати.

Dragiša S. Drakić, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
D.Dragic@pf.uns.ac.rs

Ivan D. Milić, Assistant
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
I.Milic@pf.uns.ac.rs

Ascertaining the Facts in Disciplinary Procedures which are Initiated against Convicts during the Serving of a Prison Sentence

Abstract: *The rights and obligations of convicts while serving prison sentences in „penitentiary” are regulated by strict rules. Every failure to comply with the law and bylaws is grounds for disciplinary responsibility of the convict, which also means that in the end disciplinary measures will be ordered.*

For a disciplinary measure to be ordered against the convict, it is necessary to ascertain the truth – that the convict has broken the rules of behavior while serving his prison sentence. To ascertain the truth in a disciplinary procedure in a penitentiary, based on current regulation, is an extremely difficult task for the disciplinary commission, the prison warden or the operating judge.

In this work the authors point out the difficulties of ascertaining the truth in disciplinary procedures against convicts in a „penitentiary” because of the existence of „doubt” whether he has committed a serious or mild disciplinary offence.

Keywords: *truth, offence, procedure, judge, commission, warden.*

Датум пријема рада: 14.09.2016.